

Euroopa Piirkondlike või Vähemuste keelte Harta

Piirkondlikele ja vähemuste keeltele tuleb anda sõnaõigus!

Рамачная праграма супрацоўніцтва для Арменіі, Азербайджана,
Грузіі, Рэспублікі Малдова, Украіны і Беларусі

Programmatic Cooperation Framework for
Armenia, Azerbaijan, Georgia, Republic of Moldova, Ukraine and Belarus

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Harta, mis annab
piirkondlikele ja
vähemuste keeltele
sõnaõiguse!

Bine ați venit
la *Medias*

Willkommen
in *Mediasch*

Isten hozott
Medgyesre

I **love** **Medias**
www.ilovemedias.ro

KUI KEELT KA RÄÄGITAKSE, SIIS MUUTUB TA TUGEVAMAKS. RÄÄGI SELLES KEELES, SIIS ON TA KA MEELES!

Mitmete Euroopa riikide territooriumitel leidub põliselt elavaid inimrühmi, kes räägivad rahvastiku enamikust erinevat keelt. Taoliste piirkondlike või vähemuste keelte kõnelejate arv on vägagi erinev, samuti on erinev nende seaduslik seisund üksikutes riikides. Siiski on neile ühiseks omaduseks, et keele olukord on enam või vähem ebakindel.

Euroopa Piirkondlike või Vähemuste Keelte Harta on ainuke rahvusvaheline lepe maailmas, millega kaitstakse ja edendatakse tavapäraseid piirkondlikke ja riigivähemuste keeli.

Keelte rääkimise vähenemist võib peatada ja isegi vastupidiseks suunata, mida on mitmete riikide kogemused näidanud, kui noorem põlvkond õpib ja räägib neid keeli, mida peredes ja piirkondades tavapäraselt on räägitud.

Kuid kõigi Euroopas räägitavate keeltega nii ei juhtu, mõnede keelte kõnelejate arv väheneb pidevalt. Kui seda trendi ümber ei pöörata, siis vältimatult toob see kaasa keelte hääbumise territooriumitel, kus neid tavapäraselt on sajandite jooksul räägitud ja kus nad kujutavad endast piirkondliku identiteedi täieõiguslikku osa.

PIIRKONDLIKUD VÕI VÄHEMUSTE KEELED

Harta käsitleb elanikkonna enamuse räägitud keeltest erinevaid keeli, isegi kui nende keelte kõnelejate arv on väike. Rändajate keeli või riigikeele murdeid ei käsitleta piirkondlike või vähemuste keeltena.

KEELE KÕNELEMINE IGAPÄEVASELT

Hartas on täpsed suunised selle kohta, kuidas vähemuste või piirkondlike keeli tuleks kaitsta ja edendada igapäevases elus. Riikidelt palutakse võimaldada haridust, teenuseid nagu ajakirjandus, televisioon ja suhtlusmeediad, samuti avalikke haldusteenuseid nendes keeltes.

Hartaga edendatakse piirkondlike või vähemuste keelte kõnelemist kõikides meie igapäevase elu osades, alates tänavasiltidest kuni tervishoiuni ja suheldes ametiasutustega.

RÕHUASETUS ON KEELE KÕNELEMISEL

Piirkondlike või vähemuste keelte kõnelejad etendavad pöördelist osa oma keele alalhoidmisel, kõneledes oma keeles kõikides avaliku- ja eralu sfäärides. Ainult igapäevase ja aktiivse kõnelemise kaudu võib keel jääda ellu ja edasi areneda.

AIDATES KAASA RAHULE JA ÜKSTEISEMÕISTMISELE

Piirkondlike või vähemuskeelte austamine ja nende kõnelemise edendamine ei ole vastuolus ametlike keelte kõnelemisega riikides, mida on samuti vaja õppida. Vastupidi, piirkondlike ja vähemuste keelte tunnustamine ning nende kõnelejate austamine ning sellega seotud kultuuritegevus suurendavad üksteisemõistmist ühiskonnas.

Keelte ja nendega seotud kultuuride austamine ühendab riiki, mitte ei jaga seda. See on parim ja sageli ainuke võimalus eri keelelise- ja kultuuritaustaga inimesi ühendada.

ÜHINE RAAMISTIK EUROOPA RIIKIDELE

Harta on ainuke rahvusvaheline siduv instrument, mis keskendub vähemuste keelte kaitsele. Harta on kasulik sellele alla kirjutanud riikidele, andes ühise ning rahvusvaheliselt tunnustatud raamistiku nende keelepoliitikatele.

Harta ja Rahvusvähemuste Kaitse Raamkonventsioon näitavad Euroopa Nõukogu pikemaajalist muret rahvusvähemuste kaitse teemal.

RIIKIDE JA MTÜDE VAHELINE KOOSTÖÖPLATVORM

Keelesõbralikke poliitikaid võib välja töötada ainult koostöös vastavate keelte kõnelejatega. Kõik osapooled saavad vastastikusest koostööst kasu. Harta edukas rakendamine sõltub tihedast suhtlemisest ametivõimude ja kodanikuühiskonna vahel.

SEIRE – ELULISELT TÄHTIS SAMM

Kui riikide üle toimub Harta rakendamise osas korrapärane seire, siis see tagab, et lepe jääb elavaks ning arenevaks õigusinstrumendiks. Seiretööga saab sageli juba algusest saadik tekitada ametivõimude hulgas teadlikust võimalikest puudujääkidest nende keelepoliitikas. Seiretöö on samuti kaasa aidanud ühendusevõtule ametivõimude ja vastavate keelte kõnelejate vahel. Ühendust on võtnud ka eri keelerühmad.

HARTA MÕJU

Harta rakendamise algusaegadel on sisse viidud mitmeid parandusi. Muid probleeme on hiljem lahendatud. Harta on kesksel kohal keelte kaitseks ja edendamiseks, võimaldades arendada ja tugevdada ka keelelist mitmekesisust Euroopas.

Harta toimimine

Kaasatud on 3 peamist partnerit:

- Euroopa Nõukogu
- riik
- kõnelejaid esindavad MTÜd

KONSTRUKTIIVNE SUHTLEMINE

Harta on välja mõeldud Euroopa Nõukogu poolt ja selle üle toimub pidev seire.

Nagu mitme Euroopa Nõukogu konventsiooni osas, teostatakse seiret kaheosaliselt. Esimeses osas esitab riik ise aruande selle kohta, kuidas lepet teostatakse.

Teises osas viib Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee poolt valitud sõltumatu ekspertkomitee läbi seire.

Seiretöö hõlmab kõiki Euroopa Nõukogu osapooli, riigi ametivõime ja vastavate keelte kõnelejate esindajate MTÜsid. Sellega saavad kõik osapooled foorumi jätkuvaks suhtlemiseks ning keelte kõnelejatele endile antakse harta teostamises keskne koht.

RIIK

Riik kirjutab Hartale alla ja ratifitseerib selle, määrab eri tegevuskavad keeltele, mida Harta III osa raames tuleb kaitsta (minimaalselt 35 kokku 68st tegevuskavast).

Aasta jooksul pärast ratifitseerimist esitab riik omalt poolt esimese aruande selle poliitika kohta, mida ta teostab vastavalt Harta III osale ja meetmete kohta, mida võetakse III osa nende sätete rakendamiseks, millega riik on nõustunud. Jätkuaruandeid esitatakse iga kolme aasta järel. Riik valmistab tavaliselt aruande ette, konsulteerides piirkondlike või vähemuskeelte kõnelejate esindajatega. See on vägagi soovitatav praktika, sest ta toob kaasa suurema üksteisemõistmise ning mitmetel juhtudel võib selle kaudu eri teemasid ära lahendada.

Riik on kohustatud avaldama perioodilise aruande, mis avaldatakse ka Harta kodulehel.

Euroopa Nõukogu võib korraldada seminare või kohtumisi, et abistada riiki Harta ratifitseerimise ettevalmistamisel. Riik ise võib samuti korraldada kohtumisi omapoolsete aruannete ettevalmistamiseks ja nende laiali levitamiseks. Taolised seminarid või kohtumised võivad samuti olla korraldatud osana teavitustööst, kuidas Ekspertkomitee aruannet läbi vaatab ja milliseid soovitusi võtab vastu Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee.

KÕNELEJAID ESINDAVAD MTÜD

MTÜd (valitsusvälised organisatsioonid) ja muud vastavate keelte kõnelejate esindajad kutsutakse alati teavitama riiki ja Euroopa Nõukogu (läbi Harta Sekretariaadi) Harta teostamisega seotud teemadel. Neid kutsutakse üles ka aktiivselt osalema aruannete ettevalmistamisel, mida riik esitab.

Riigipoolsele aruande esitlemisele järgnevas seiretöös konsulteeritakse MTÜdega ning muude kõnelejate esindajatega. Nad võivad ka aktiivselt selles tegevuses osaleda, teavitades Harta Sekretariaati teemadest, mis on seotud leppe teostamisega.

EKSPERTKOMITEE

Ekspertkomitee viib läbi korrapäraselt seiret selle kohta, kuidas riigid teostavad Hartat.

Ta vaatab läbi iga riigipoolse raporti ning valmistab ette hindamisraporti Euroopa Nõukogu Ministrite Komiteele.

Riigis seaduslikult asutatud kogud või ühingud võivad Ekspertkomitee tähelepanu juhtida riigi tegevuskavadega seotud teemadele. Hindamisaruande ettevalmistuse käigus külastavad Komitee esindajad tavaliselt ka riiki, et saada täiendavat teavet vastutavatelt ametkondadelt ja vastavaid keeli kõnelevate inimeste esindajatelt (kohapealsed lähetused). Taolise praktikaga saab tagada, et lepe jääb elavaks ja edasiarenevaks õigusinstrumendiks.

MINISTRITE KOMITEE

Ministrite Komitee (mis koosneb Euroopa Nõukogu osalisriikide välisministritest) teeb Ekspertkomitee läbivaatamise alusel soovitusi riikidele, kes on Harta ratifitseerinud. Ministrite Komitee soovitused on leppe osas kõige autoriteetsemad instrumendid. On nähtud, kuidas riigid reageerivad elavalt soovitustele, mis mitme riigi poliitikaid on ka mõjutanud.

LÄBIPAISTEV PRAKTIKA

Harta toimimine on läbipaistev. Riikide esitatud aruanded (iga kolme aasta tagant), Ekspertkomitee hindamisaruanded ja Ministrite Nõukogu soovitused on olemas Euroopa Nõukogu kodulehel, kus igaüks võib nendega tutvuda.

Hartast ülevaatlikult

HARTA ÜLESEHITUS

I osa

Esimeses osas on määratud Harta ulatusala.

II osa

Teises osas esitatakse Harta mõttelaad. Selle keskmes on piirkondlike või vähemuste keelte tunnustamine kui kultuurilise jõukuse väljendus. II osa sätted kehtivad kõikidele keeltele, mida tavapäraselt on antud riigis räägitud.

III osa

Riik nimetab selgesõnaliselt need keeled, mis hakkavad kuuluma III osa üksikasjalikemate sätete alla. Iga keele puhul võtab riik kohustuse rakendada vähemalt 35 sätet 68st.

IV osa

Harta toimimise keskmes on Harta teostamise seire. Seire ja muud teostamisega seotud teemad on määratletud IV osas.

V osa

Harta V osas on määratletud Harta jõustumisega seonduv, samuti alla kirjutamise ja ratifitseerimise küsimused.

II OSA

KÕIKIDELE KEELTELE KEHTIVAD PÕHIMÕTTED JA EESMÄRGID

Harta II osas käsitletakse kõiki piirkondlikke või vähemuste keeli, mis on tavapäraselt antud riigis esinenud, sõltumatult sellest, kas riik on valinud mõne keele kaitse üksikasjalikuma kava kohaselt.

II osa kohaselt rakendatakse järgmisi aluspõhimõtteid:

■ Harta keskmes on piirkondlike või vähemuste keelte tunnustamine kultuurilise jõukuse märgina ning vajadus otsustava tegevuse järele taoliste keelte edendamiseks. Mitmed Hartale allakirjutanud riigid kaitsevad ja edendavad nüüd keeli, mida varem isegi ei tunnustatud kui riigi kultuuri- ja keelepärandi osa.

■ Hartas nõutakse, et riigid austaks ka piirkondlike või vähemuskeelte leviku geograafilist ala. Praktilises elus jõustub see põhimõte näiteks siis, kui riigid kavandavad halduspiiride muutmist nii, et see võiks negatiivselt mõjutada piirkondlikke või vähemuste keeli.

■ Üks Harta aluspõhimõtetest on, et keeled ei tohiks piirduda ainult eraelu sfääriga, vaid nende kõnelemist tuleb soodustada ka avalikus elus. Selle põhimõtte kohaselt on riik ja kohalikud omavalitsused välja arendanud uusi keekekasutuse valdkondi kõikides avaliku elu osades nagu haridus, haldus, kohtud, meediad ja majanduselu.

■ Iga keele arenguks on oluline kõikide tasandite haridus. Harta nõuab, et riigid pakuks välja sobivad vormid ja vahendid kõikide selle riigi piirkondlike ja vähemuste keelte õpetamiseks ning õppimiseks. Sellest tulenevalt on mitmetel juhtudel asju parandatud, nii et taolistes keeltes võimaldatakse haridust või keeli õpetatakse eraldi aინena, sealhulgas ka neid keeli, mida ei ole valitud Harta üksikasjalikuma III osa kohaselt kaitse alla.

III OSA

98 MEETMEVALIK AVALIKU ELU SEITSMES VALDKONNAS

Harta III osas on 68 artiklit, mis kokku sisaldavad 98 tugimeedet nimetatud III osa kohaselt kaitsavate keelte jaoks, mille riik on valinud. Iga keele puhul tuleb teostada vähemalt 35 tegevuskava vähemalt 6 avaliku elu valdkonnas. Kuid Harta mõttelaadi kajastades on riigid enamike keelte jaoks valinud palju rohkem kui miinimumlähenedisega vajalik. Praktilises elus tähendab see näiteks järgmist:

HARIDUS

- Keelte kõnelejad võivad oma lapsi saata kooli, kus haridus on üleni nende keeles või vähemalt õpetatud eraldi ainenäa kõikidel tasemetel eelkoolist kuni ülikoolini.
- Riik on kohustatud seda haridust võimaldama ning tagama, et õpetajad on saanud ka korraliku väljaõppe.

KOHTUD

- Keelte kõnelejad võivad ilmuda kohtusse ja seal rääkida oma keeles, ilma et neil tekiks eraldi suulise või kirjaliku tõlke kulud.
- Riik peab tagama, et vastavakeelne dokument tunnistatakse kehtivaks ka kohtutes.

SUHTLEMINE HALDUSALA AMETIVÕIMUDEGA

- Keelte kõnelejad tohivad vorme täita ja ametivõimudega kirjavahetust pidada omaenda keeles, nad võivad ka oma nime ning kohanimedid kasutada oma keeles ning nende keeles on ka igasugused sildid ja tähised.
- Riik on kohustatud tagama haldusalal pädevaid inimesi, et vastavas keeles inimesi teenindada.

MEEDIAD

- Vähemuskeelte kõnelejad saavad palju kasu omakeelsetest raadio- ja telekanalitest või korrapärastest saadetest, mida loob kas avalik- või erasektor; on võimalik ka lugeda vähemuste keeles ajakirjandust ja saada osa audiovisuaalteostest oma keeles.

■ Riigil on kohustus toetada vastavas keeles saateid osana avalikust ringhäälingust või soodustada eraringhäälinguid, kes taolisi teenuseid võivad lisada ning toetada muid meediatoodanguid asjakohaselt, näiteks internetis.

KULTUURITEGEVUSED

■ Vähemuskeelte kõnelejal on juurdepääs kultuuritegevustele, raamatukogudele ja raamatutele, mis nende keeles on avaldatud; ka terminoloogiat arendatakse edasi nende keeles.

■ Riik võtab ette eri laadi kultuuritegevuste toimumise soodustamist ja rahalist toetamist, tagades, et vastava keele esindajadki on kaasatud taoliste kultuuriürituste planeerimisse.

MAJANDUS- JA ÜHISKONDLIKELU

■ Taotledes sotsiaaltoetust ja hoolekannet võivad vähemuskeelte kõnelejad seda teha omas keeles. Keele kõnelemist soodustatakse kõikides majanduselu valdkondades.

■ Riik peab kõrvaldama kõik vähemuskeelte kõnelemise piirangud töökohtades, mis ei ole selgelt põhjendatud praktilise elu vajaduste pärast.

SUHTLEMINE ÜLE RIIGIPIIRIDE

■ Vähemuskeelte kõnelejal on juurdepääs piiriülesele televisioonile ja raadiole, ühistele kultuuriüritustele või muudele võimalustele tänu avatud piiridele naaberriikidega, kus nende keelt räägitakse.

■ Riik kavandab piiriüleste ürituste toetamist ja vajadusel koostab leppeid naaberriikidega.

Harta kohaldamine võib muuta igapäevast elu

Mitmel moel mõjutab Harta piirkondlike või vähemuste keelte seisundit igapäevases elus.

KEELTE KÖNELEJATEL ENDIL ON PÖÖRDELISE TÄHTSUSEGA ROLL

Väga oluline on aru saada Harta olemusest – Harta on piirkondlike või vähemuste keelte kaitsmise ja edendamise toimimise vahend. Kõige olulisem roll selles toimimises on just nende keelte igapäevastel rääkijatel, kelle keeli Hartaga kaitstakse. Keelte tulevik sõltub igapäevasest keelepraktikast era- ja avalikus elus. See toetub haridusalastele otsustele, meediate igapäevasele kasutamisele ja kultuuriüritustele. Keelte tulevik sõltub üles näidatud eelistusest piirkondliku või vähemuste keele rääkimisel igal pool, kus võimalik, nii haldusasutustes kui ka suhtlemisel ametivõimudega. Ilma taolise igapäevase kaasaitamiseta jäävad muud pingutused tühiseks.

Alltoodult vaid mõned näited sellest, kuidas Harta on muutnud rahvaste igapäevast elu:

- ▶ saada võimalus oma keelt õppida ja rääkida koolis
- ▶ võimalus täita ametlikke vorme oma keeles
- ▶ omada omakeelseid tänavasilte ja kohanimesid
- ▶ kuulata omas keeles raadiot, vaadata televiisorit või lugeda lehti
- ▶ saada osa rikkalikust kultuurielust, kuhu kuuluvad kirjandus, teater, kontserdid, festivalid ja videoteosed omas keeles ning mis peegeldavad oma kultuuri.

HARTA KODULEHELT LEIATE JÄRGMIST:

- ▶ Euroopa Piirkondlike ja Vähemuste Keelte Harta täisteksti ning selle selgitava aruande
- ▶ Hartale alla kirjutatud ja selle ratifitseerinud riikide nimekirja
- ▶ nende keelte nimekirja, mille suhtes Harta kohaldub
- ▶ kõik riikide poolt korrapäraselt esitatud aruanded, ekspertkomitee hindamisaruanded ja Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee poolt riikidele antud soovitused
- ▶ lingid muudele Hartat puudutavatele allikatele ja lugemisvarale
- ▶ suunised ametivõimudele, kuidas korrapäraseid aruandeid koostada
- ▶ uudiseid ja teavet Harta kohaldamise kohta

www.coe.int/minlang

Välja antud Euroopa Piirkondlike või Vähemuste keelte Harta sekretariaadi poolt koostöös Teavituse Direktoadiga.

Käesolev dokument on koostatud Euroopa Liidu ja Euroopa Nõukogu ühisprojekti vahendeid kasutades. Siinses dokumendis väljendatud seisukohti ei tohi mitte mingil juhul tõlgendada Euroopa Liidu ametliku arvamuse kajastusena.

© Fotod: Euroopa Nõukogu

Euroopa Nõukogu regionaal- või vähemuskeelte harta on ainus leping maailmas, mille eesmärgiks on kaitsta ja edendada traditsioonilisi regionaal- ja vähemusrahvaste keeli. Hartas on esitatud täpsed suunised, kuidas neid keeli igapäevases avalikus elus kasutada tuleks. Eesti keel on üks traditsiooniliselt räägitud vähemuskeel Valgevenes.

Euroopa regionaal - või vähemuskeelte harta sekretariaat

Euroopa Nõukogu
F-67075 Strasbourg Cedex
Telefon: (vastuvõturuum) +33 (0)3 88 41 20 00
minlang@secretariat@coe.int

www.coe.int/minlang

EST

Euroopa Nõukogu on mandri juhtiv inimõiguste organisatsioon. Nõukogul on 47 osalisriiki, kellest 28 on Euroopa Liidu liikmesriigid. Kõik Euroopa Nõukogu liikmesriigid on alla kirjutanud Euroopa Inimõiguste Konventsioonile, mis on inimõiguste, demokraatia ja õigusriigi kaitseks koostatud rahvusvaheline lepe. Euroopa Inimõiguste Kohus teostab järelevalvet, kuidas osalisriigid Konventsiooni tegelikkuses rakendavad.

www.coe.int

Euroopa Liit on ainulaadne majanduslik ja poliitiline partnerlus 28 Euroopa demokraatliku riigi vahel. Selle eesmärgiks on rahu, jõukuse ja vabaduse tagamine oma 500 miljonile kodanikule õiglasemas ja turvalisemas maailmas. Selleks loovad EL riigid organeid EL-i juhtimiseks ja õigusaktide vastuvõtmiseks. Neist peamiseks on Euroopa Parlament (esineb Euroopa rahvaid), Euroopa Liidu Nõukogu (esineb riikide valitsusi) ning Euroopa Komisjon (esindab EL-i ühiseid huve).

<http://europa.eu>

Рамачная програма супрацоўніцтва для Арменіі, Азербайджана, Грузіі, Рэспублікі Малдова, Украіны і Беларусі

Programmatic Cooperation Framework for
Armenia, Azerbaijan, Georgia, Republic of Moldova, Ukraine and Belarus

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe